

УДК 336.025

Бойчик І.М.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій
Тернопільський національний економічний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні суб'єкти ринкової інфраструктури розвинуті нерівномірно, між ними не існує тісної взаємодії, яка б ґрунтувалась на підтримці державних інституцій. Тому їх вплив на економіку також є різним.

Різноманітність елементів ринкової інфраструктури, які виконують різну роль в процесі функціонування економічної системи, викликає необхідність дослідження окремих груп її суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку ринкової інфраструктури та окремих її функціональних елементів завжди були в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Зокрема, механізму функціонування фондового ринку та його суб'єктів присвячено чимало наукових праць В. Гейця, І.Лютого, О.Сохацької та ін.

Банківська система, її суб'єкти та їх вплив на розвиток підприємництва були предметом дослідження у наукових пошуках А.Ткача, І.Бланка, В.Корнєєва.

Роль лізингу в процесі розвитку бізнесу досліджувалась у наукових розробках А.Пересади, А.Поддєрьогіна, Ю.Бабака та ін.

Механізм функціонування та вплив страхових компаній на діяльність суб'єктів підприємництва відображені у працях В.Базилевича, О.Вовчака, М.Клапківа.

Вплив торгово-комерційних посередників на розвиток підприємств вивчався російськими вченими І.Сіняєвою, Л.Осіповою, Т.Серьогіною, Ф.Панкратовим, вітчизняними - І.Сорокою, Н.Ушаковою та ін.

Однак, не вирішеними раніше частинами проблеми є виділення найбільш «впливових» функціональних елементів ринкової інфраструктури на діяльність виробничих підприємств.

Постановка завдання. Метою даної статті є узагальнення теоретичних положень щодо сутності функціональних елементів ринкової інфраструктури, їх ролі у процесі розвитку економіки та забезпеченні ефективної діяльності виробничих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність ринкової інфраструктури як системи зумовлена різноманітністю функцій, які виконують її складові елементи, а саме: доведення товару до безпосереднього споживача, забезпечення зворотного зв'язку між виробництвом та споживанням, перерозподіл ресурсів між різноманітними галузями та всередині них, акумулювання тимчасово вільних коштів, регулювання грошового обігу та ін. Тому має право на життя підхід до класифікації елементів ринкової інфраструктури за цією ознакою, а саме:

- інформаційно-аналітична інфраструктура;
- фінансово-кредитна інфраструктура;
- організаційно-технічна інфраструктура.

На виробничі підприємства в тій чи іншій мірі впливають більшість суб'єктів інфраструктури. Однак, їх роль в забезпеченні ефективності роботи таких підприємств за своєю важливістю та масштабністю неоднаковий. Тому зупинимось на детальнішій характеристиці елементів ринкової інфраструктури, беручи до уваги різноманітність виконуваних ними функцій.

Насамперед охарактеризуємо ті елементи інформаційно-аналітичної ринкової інфраструктури, які мають найбільший вплив на виробниче підприємство, а саме аудиторські, консалтингові компанії та юридичні фірми і організації.

Аудиторські компанії (фірми) - це незалежні підприємницькі установи та організації, які займаються перевіркою стану фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій. Вони здійснюють, як правило, комплексну ревізію фірми, що дає змогу оцінити її можливості у сфері бізнесу. Результати перевірки є професійною таємницею і не підлягають розголошенню.

Законом України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3125-XII зі всіма змінами і доповненнями (остання редакція від 12.12.2012 р.) аудиторська діяльність визначається як підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг (стаття 3).

Аудиторська фірма визначається як юридична особа, створена відповідно до законодавства, яка здійснює виключно аудиторську діяльність. Право на здійснення аудиторської діяльності мають аудиторські фірми, включені до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів (стаття 5) [4].

В Україні аудиторські фірми можуть створюватися у будь-яких організаційно-правових формах, за винятком публічних акціонерних товариств (ПАТ). Загальна частка засновників (учасників, акціонерів) аудиторської фірми, які не є аудиторами, у статутному капіталі не може перевищувати 30%. Аудиторській фірмі дозволяється вести аудиторську діяльність лише за умови, що в ній працює хоча б один аудитор, та після включення її до Національного реєстру аудиторів та аудиторських фірм. Керівником аудиторської фірми може бути тільки аудитор.

Аудиторські послуги у вигляді консультацій можуть надаватись усно або письмово з оформленням довідки та інших офіційних документів. Аудиторські послуги у вигляді експертиз оформляються експертним висновком або актом.

Консалтингові компанії - це установи, організації, які надають консалтингові послуги різного характеру, які фактично є управлінським консультуванням.

Управлінське консультування - це професійна діяльність, яка полягає у наданні незалежних об'єктивних порад і технічної допомоги кваліфікованими спеціалістами фірмам, організаціям, окремим підприємцям з метою сприяння останнім у визначенні та дослідженні управлінських проблем, пошуку їх оптимальних рішень, методології впровадження рекомендацій.

Основним завданням управлінського консультування є надання допомоги клієнтам у вирішенні їх управлінських та ділових проблем, оптимізації їх бізнесу, підвищенні ефективності функціонування організації.

Особливості функціонування ринку консалтингових послуг визначаються специфікою самого продукту - консалтингової послуги, яка є інтелектуальним продуктом, що залишається у володінні підприємства (клієнта консалтингової фірми) після завершення консультування.

Специфіка консалтингової послуги полягає в її удаваній невідчутності, непомітності та, як правило, у відсутності завершеності матеріальної форми. Підприємство-споживач послуги може оцінити її якість або відразу після завершення процесу консультування, або через деякий проміжок часу. Перелік консалтингових продуктів (послуг) формується під впливом потреб підприємств-клієнтів.

В індустріально розвинених країнах консалтингові компанії спеціалізуються на регіональних ринках, товарних групах або мають галузеву спеціалізацію.

Потенційними споживачами консалтингових послуг виступають будь-які підприємства і організації, в діяльності яких виникають певні управлінські проблеми. До них насамперед можна віднести приватні компанії, банки, державні установи, професійні асоціації, інвестиційні фонди та ін. Проте проблема трансформації потреб в управлінському консультуванні у тривалий попит на нього є актуальною як для ринку в цілому, так і для кожної конкретної консультаційної фірми.

Сьогодні в Україні працює понад 300 вітчизняних консалтингових фірм, з яких 42% займаються виключно наданням послуг з питань управлінського консультування. Серед вітчизняних консалтингових організацій 42% займаються тільки консультуванням, 30% - присвячують консультуванню лише 80% загального обсягу продажу. Окрім того, третина навчальних закладів та організацій має власні консультаційні підрозділи.

На відміну від поширеного в розвинутих країнах планомірного співробітництва з консультантами, які здійснюють обслуговування компаній з питань управління, управлінське консультування в Україні використовується епізодично. Це пов'язано з тим, що переважна більшість підприємств, фірм і компаній звертаються за консультаційною допомогою в критичних ситуаціях, коли існуючі проблеми не можна вирішити власними зусиллями.

В Україні консалтинг як елемент ринкової інфраструктури повинен у найближчі роки стати одним з найбільш перспективних видів бізнесу. Пояснюється це тим, що підприємці-початківці, як правило, не мають відповідного досвіду роботи в умовах ринку, необхідних знань з менеджменту, управління інноваціями, оцінки конкурентоспроможності товарів, потенціалу підприємства, реклами і маркетингу та ін. Часто потенційні бізнесмени досить поверхово розбираються навіть у законодавстві. Тому цей елемент інфраструктури має потенціал для розвитку в сфері вітчизняного бізнесу.

Діяльність виробничих підприємств часто пов'язана з необхідністю одержання певних юридичних послуг, тобто взаємодії з колом юридичних організацій, які визначають функціонування ринку, а також успішне здійснення комерційно-господарської діяльності його конкретним суб'єктом.

Розвиток товарно-грошових відносин означає рівність їх учасників, свободу вибору, недоторканність власності, можливість безперешкодного здійснення цивільних прав та їх захист, державне регулювання економічних відносин.

Юридичні послуги - це послуги із захисту прав та інтересів громадян, юридичних осіб, в тому числі держави, у державних органах і в суді, перед будь-якими фізичними і юридичними особами. До юридичних послуг відносяться:

- надання консультацій і пояснень з юридичних питань, усних і письмових довідок щодо чинного законодавства;

- оформлення позовних заяв, скарг та інших документів правового характеру;
- здійснення представництва інтересів громадян, установ, підприємств і організацій за їх дорученням у судах та інших державних органах у карних, цивільних, господарських справах і справах про адміністративні правопорушення;
- здійснення представництва громадян і захист їхніх прав і законних інтересів у центральних і місцевих органах виконавчої влади і в органах місцевого самоврядування;
- здійснення правового обслуговування установ, підприємств і організацій;
- здійснення правового обслуговування зовнішньоекономічної діяльності фізичних і юридичних осіб.

Юридичні послуги надають юридичні консультації, адвокатські фірми, нотаріальні контори, приватні адвокати, нотаріуси, громадські правозахисні організації, юридичні фірми різних організаційно-правових форм.

Важливим елементом ринкової інфраструктури є система державних органів, які за своїм статусом покликані захищати інтереси держави, юридичних та фізичних осіб (прокуратура, судова система), але вони швидше відносяться до організаційно-технічної ринкової інфраструктури.

Отже, елементи інформаційно-аналітичної інфраструктури впливають на розвиток виробничих підприємств в частині надання їм консалтингових та аудиторських послуг, а також юридичної допомоги з метою забезпечення правового захисту їх інтересів в різних інстанціях.

На даний час вони використовуються у виробничо-господарській практиці підприємств не в повному масштабі, але їх значення і важливість в забезпеченні ефективної роботи підприємств зростає із ускладненням умов ринкового середовища та розширенням функцій самих підприємств-виробників (вихід на зовнішній ринок, придбання ліцензій, процеси приватизації тощо).

Фінансово-кредитна ринкова інфраструктура є досить «кількісною» за набором інститутів, які активно функціонують на ринку. До них належать банківські установи, фондові і валютні біржі, кредитні спілки, страхові компанії, інвестиційні фонди, заклади гуртової та роздрібною торгівлі та ін. Не всі з них є «життєво важливими» для забезпечення ефективної діяльності виробничого підприємства, тому охарактеризуємо найважливіші з них.

Насамперед, банківська система в Україні протягом останніх 15-20 років в діяльності виробничих підприємств зайняла одне з чільних місць. Банки є одним з найвпливовіших на виробничі підприємства інститутів інфраструктури, оскільки підприємства постійно, а в кращому випадку, періодично, відчувають нестачу у грошових коштах для здійснення як своєї поточної виробничо-комерційної діяльності, так і задоволення інвестиційних потреб.

Банківська система - це сукупність взаємопов'язаних фінансово-кредитних установ (банків), які функціонують в межах єдиного фінансового механізму певної країни у визначений історичний період. Банківська система є підсистемою фінансової системи конкретної держави.

Сучасна банківська система України, як і у більшості країн світу, є дворівневою. У ст.4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, які створені та діють на території України відповідно до положень цього Закону [5].

Перший рівень банківської системи України представлений Національним банком України. Правовий статус, принципи організації і діяльності Національного банку України визначені Конституцією України та Законом України «Про Національний банк України» [6].

Другий рівень банківської системи України включає систему комерційних банків, які функціонують для здійснення кредитних, депозитних, розрахункових та інших операцій за дорученням своїх клієнтів - фізичних та юридичних осіб.

Комерційні банки є на сьогодні найбільш універсальними фінансовими установами, які виконують основний набір кредитно-фінансових операцій.

Сучасний банк - це установа, якій притаманна сукупність фінансових технологій та послуг, спрямованих на якнайкраще обслуговування та задоволення потреб клієнтів стосовно залучення і розміщення фінансових ресурсів на умовах повернення, платності і терміновості. Ці технології постійно розвиваються завдяки численним функціям банків і банківських професій [13].

Для виробничих підприємств найбільш важливим напрямком «співпраці» з банківськими установами є можливість одержання кредиту на вигідних умовах.

Основною функцією комерційних банків як фінансових посередників є мобілізація наявних вільних коштів і перенаправлення їх через кредитні інструменти в різні галузі національної економіки, тобто здійснення кредитного посередництва. Комерційні банки можуть бути універсальними та спеціалізованими.

Універсальні банки здійснюють всі види банківських операцій. При цьому банк може організувати так зване «пакетне» обслуговування своїх клієнтів: надання як короткострокових, так і довгострокових кредитів, операції з цінними паперами, прийом вкладів, валютні операції, консультаційні та інші послуги.

Важливим або навіть найважливішим чинником успішної банківської діяльності є встановлення достатнього рівня довіри між банком і його вкладниками. Кризові фінансово-економічні явища виникають передусім при зниженні довіри до діяльності банківських установ.

Спеціалізовані банки це банки, які мають понад 50% однотипних активів і зосереджуються на здійсненні однієї чи кількох банківських операцій або обслуговують обмежене коло клієнтів.

Функціональна спеціалізація комерційних банків є найбільш вираженою, оскільки принципово впливає на характер їх діяльності, визначає специфічні особливості формування активів і пасивів установи, а також специфіку організації роботи з споживачами фінансових послуг.

Серед спеціалізованих банків виділяють: інвестиційні, інноваційні, облікові, ощадні, іпотечні банки.

Серед перелічених спеціалізованих комерційних банків для виробничих підприємств найбільш «цікавими» є інвестиційні, інноваційні та іпотечні банки, оскільки саме вони можуть надати кредитні ресурси на відносно тривалий термін і профінансувати різноманітні потреби і проекти: від закупівлі сировинно-матеріальних ресурсів до науково-технічних розробок. Підхід до вибору умов кредитування є дуже індивідуальним для кожного виробника і тому підприємствам при виборі напрямків співпраці з банківськими установами необхідно ретельно зважувати свій потенціал, свої власні потреби, а, головне, свої власні можливості.

Комерційні банки можуть також здійснювати з поміж інших такі види операцій, як лізингові операції, факторинг і форфейтинг. Про лізинг та лізингові компанії йтиметься в процесі характеристики організаційно-технічної інфраструктури ринку.

Нетрадиційною банківською операцією є факторинг - купівля банком у клієнта термінових вимог платежу, пов'язаних з постачанням товарів або наданням послуг. Факторинг - це уступка права вимоги, яка оформляється відповідним чином укладеним договором між банком і клієнтом (ст.197 Цивільного Кодексу України). У договорі банк зобов'язується не тільки стягувати борги, а й визначає свої функції з обслуговування боргу, передбачає аналіз кредитної спроможності боржників, інкасування, залікові операції, приймання на себе ризику несплати тощо.

Клієнт, який продав дебіторський борг, отримує від банку гроші (готівка, перерахування, оплата чека тощо) у розмірі 80-90% суми боргу, а залишені 10-20% банк тимчасово стягує у вигляді компенсації ризику до погашення боргу. Після погашення боргу банк повертає стягнену суму клієнту. За факторингові операції банк стягує з клієнта плату.

Різновидом факторингової операції є форфейтинг - форма кредитування зовнішньоекономічних операцій купівлею комерційним банком векселів, акцептованих імпортером, тобто експортер переуступає банку свої вимоги до покупця [14].

На сьогодні для виробничих підприємств важливим є питання удосконалення та оптимізації взаємовідносин з банківською системою. Підприємства часто дуже обережно відносяться до кредитів і звертаються по допомогу до банків у крайніх випадках. Причина в тому, що кредитна політика інколи настільки «негуманна» по відношенню до підприємств, що потенціал банківської системи України стосовно сприяння розвитку бізнесу використовується слабо.

Страхові компанії - це фінансові посередники, які здійснюють виплати своїм клієнтам при настанні певних подій, обумовлених у договорі страхування (страховому полісі).

Страховий поліс є контрактом, згідно з яким власник поліса сплачує премії страховій компанії в обмін на зобов'язання компанії сплатити обумовлені суми в майбутньому при настанні певних подій. Поліс є активом власника і зобов'язанням страхової компанії.

Страхова премія (страховий платіж, страховий внесок) є платою за страхування, яку власник полісу вносить страховій компанії відповідно до договору страхування. Премія може сплачуватись одноразово або у вигляді послідовності періодичних платежів. У випадку, коли власник поліса не сплачує премії, договір страхування розривається.

Укладаючи договори страхування, страхові компанії приймають на себе ризики власників полісів, а отримуючи страхові внески, вони отримують плату за прийняті на себе ризики.

Страхові внески використовуються страховими компаніями для придбання облігацій, акцій, заставних та інших цінних паперів. Близько 90% активів страхових компаній - це цінні папери. Фактично, страхові компанії виступають на ринку інститутом, де одні фінансові активи перетворюються на інші, а саме цінні папери на страхові поліси.

Найчастіше виробничі підприємства користуються послугами страхових компаній в частині страхування нерухомого і рухомого майна, товарів в дорозі. Практично кожен суб'єкт бізнесу має на кожен конкретний момент часу по 2-4 чинних страхових договори. Роль страхових компаній у розвитку бізнесу зростає, як це має місце в усіх розвинутих економіках.

Суб'єктами фінансово-кредитної ринкової інфраструктури, є фондові та валютні біржі, інвестиційні фонди. Але їх діяльність пов'язана з торгівлею цінними паперами або валютними ресурсами. До таких послуг підприємства у своїй більшості звертаються вкрай рідко, тому зупинитись на їх характеристиці детально не будемо.

Фондова біржа - це біржа, що оперує цінними паперами, тобто грошовими документами, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх

випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають з цих документів, іншим особам [7].

На фондовій біржі знаходять один одного продавець і покупець цінних паперів, а ціни на цінні папери визначаються попитом і пропозицією на них. Процес купівлі-продажу цінних паперів на фондовій біржі регламентується правилами і нормами. Фондова біржа не укладає угоди з цінними паперами, а лише створює умови, необхідні для їх здійснення, та обслуговує ці угоди.

В умовах ринкової економіки діяльність фондової біржі є природною, а сама біржа є регулятором фінансового ринку, організованим і таким, що регулярно функціонує, ринком з купівлі-продажу різних фінансових інструментів.

Виробничі підприємства в основному є інертними по відношенню до фондового ринку, лише поодинокі великі товаровиробники - власники розкручених брендів, відомих не лише на вітчизняному, а й зарубіжному ринках, є активними учасниками усіх процесів на фондовому ринку.

Валютна біржа - установа, в якій на підставі чинного законодавства здійснюється регулярна і впорядкована торгівля іноземною валютою відповідно до попиту і пропозиції. В Україні функціонує спеціалізована Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ), діяльність якої регулюється відповідними рішеннями уряду та постановами Національного банку України.

Членами валютної біржі - комерційні банки та інші фінансові інститути, які мають право на здійснення валютних операцій.

Виробничі підприємства не є активними учасниками діяльності валютних бірж, тому зупинитись на них детальніше ми не будемо.

Інвестиційний фонд - учасник фондового ринку, який здійснює свою діяльність на підставі статуту, акумулює кошти інвесторів та передає їх в управління інвестиційному управляючому. Джерело утворення інвестиційних фондів залежно від форми власності - податки, грошові збори, субсидії (якщо інвестиційний фонд є державним), позики, обов'язкові та добровільні пожертви підприємств, організацій і населення.

Інвестиційний фонд є способом інвестування грошей для групи інвесторів при якому вартість інвестування цільових об'єктів розподіляється поміж всіх них. Такий фонд може дозволити собі інвестувати кошти у значно ширше коло об'єктів, ніж можуть собі дозволити окремі інвестори.

Інвестиційні фонди надають підприємствам пільгові кредити або інвестують їх з пайовою участю. При цьому можуть фінансуватись бізнес-ідеї «з нуля» або існуючі підприємства і компанії, які виводять на ринок інноваційні продукти та послуги.

Для виробничих підприємств роль інвестиційних фондів в системі ринкової інфраструктури зростає, оскільки такі фонди за рахунок «групового» інвестування дозволяють їм вирішувати ті виробничо-господарські та фінансові проблеми, які б вони не вирішили самотужки.

Кредитна спілка, згідно Закону України «Про кредитні спілки», є неприбутковою організацією, заснованою фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [8].

Кредитна спілка є фінансовою установою, яка займається виключно наданням фінансових послуг. Капітал кредитних спілок формується з пайових та інших внесків її членів, вони надають кредити своїм членам на умовах їх платності, строковості та забезпеченості в готівковій та безготівковій формі.

Оскільки кредит у кредитній спілці можуть отримати лише її учасники, то можна відмітити специфічну рису кредитних спілок - всі її клієнти є її учасниками. Однак, незважаючи на те, що учасниками спілки є лише фізичні особи, підприємства також можуть отримати кредит через своїх представників, які є її членами.

Виробничі підприємства практично не користуються послугами кредитних спілок. Це пояснюється тим, що їх учасниками можуть бути приватні підприємці, фермери, фізичні особи. Можливість одержання кредиту у кредитній спілці через своїх представників - її членів для підприємств також не є надто цікавою, оскільки умови одержання коштів не є привабливішими, ніж у будь-якому банку, а ризики великі. Причому, за останні роки довіра до діяльності кредитних спілок в Україні похитнулася через недобросовісні операції деяких з них, що набули розголосу та резонансу в суспільстві.

Підсумовуючи, можемо відзначити, що з фінансово-кредитна ринкова інфраструктура суттєво впливає на діяльність виробничих підприємств. Однак не всі її елементи в однаковій мірі є цікавими і тісно «контактують» з бізнесом. Звичайно, на виробничі підприємства найбільше впливає функціонування комерційних банків, лізингових і страхових компаній, інвестиційних фондів. Такі структури значно розширюють фінансові можливості підприємств, забезпечують їх від певних видів ризиків та ін.

Серед суб'єктів організаційно-технічної інфраструктури ринку виділимо лише ті, які в найбільшій мірі впливають на розвиток виробничих підприємств в Україні: товарні біржі, ярмарки, суб'єкти лізингу, асоціації підприємців, підприємства гуртової і роздрібною торгівлі, державні органи зі спеціальними функціями.

Провідне місце серед цих суб'єктів належить товарним біржам. Законом України «Про товарну

біржу» визначено, що товарна біржа є організацією, котра об'єднує юридичних та фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозиції на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій [9].

Члени товарної біржі мають вигоду не від її функціонування, а від своєї участі в торгах. Ними можуть бути як посередницькі виробничі і торговельні фірми, так і банківські установи, інвестиційні компанії, окремі громадяни. Вони відповідно до встановлених біржових правил укладають угоди купівлі-продажу товарів за цінами, які складаються безпосередньо в ході торгів залежно від співвідношення попиту і пропозиції на них. Це свідчить про те, що біржа є особливим ціноутворюючим механізмом. Це одна з цілей її діяльності.

Для того, щоб стати біржовим, товар має відповідати вимогам: масовість (немонополність) та висока якість, яка визначається стандартами і технічними умовами, умовами договору, попереднім оглядом, а також за зразками.

Біржовий товар, перш ніж потрапити до споживача, багато разів переходить «з рук в руки», адже на біржі обертається не сам товар, а титул (право) власності на нього або контракт на його поставку.

Формування та активізація діяльності товарних бірж в Україні сприятиме концентрації в певних місцях великої кількості товарів, а це дасть змогу через інституцію ціноутворення, якою є біржа, формувати ринок сировинно-матеріальних ресурсів та засобів виробництва.

Як елемент ринкової інфраструктури товарні біржі впливають на активізацію підприємницької діяльності, зокрема, виробничих підприємств, оскільки збільшують їх можливості купувати необхідні їм ресурси, товари за оптимальними ринковими цінами, обирати необхідний за характеристиками товар серед широкого спектру пропонованих. Також зростають гарантії для підприємств щодо виконання угод з постачання певних товарів у встановлені строки та у відповідному асортименті.

В умовах сучасного вітчизняного ринку зростає роль лізингу та суб'єктів ринкової інфраструктури, які спеціалізуються на лізингових операціях.

Лізинг - оренда майна у кредитора, який придбав його з метою здачі в оренду. Цей особливий вид оренди рухомого і нерухомого майна виробничого призначення фінансується у відповідному договорі між орендодавцем (лессором) і орендарем (лізером).

Головні об'єкти лізингу - елементи активної частини основних фондів. Згідно із Законом України «Про лізинг» не можуть бути об'єктами лізингу об'єкти оренди державного майна, земельні ділянки та інші природні об'єкти.

Залежно від характеру об'єкта лізингу розрізняють лізинг рухомого майна (машинно-технічний) та лізинг нерухомого майна.

Суб'єктами лізингу можуть бути, крім комерційних банків, комерційні лізингові компанії та міжнародні лізингові компанії. Найпотужнішу групу учасників, які активно функціонують на ринку лізингу в Україні, представляють комерційні лізингові компанії, які створені банками, або спеціалізовані відділи комерційних банків. Вони надають лізингові послуги широкому колу клієнтів, але не виключені й такі випадки, коли банк надає перевагу лише власним постійним клієнтам.

Вітчизняною практикою прийнято, що комерційні банки не тільки фінансують діяльність лізингових компаній, а й рекомендують своїх клієнтів до обслуговування безпосередньо лізинговою компанією. Очевидно, що такого виду лізингові компанії, які входять до структури великих комерційних банків, мають також високий потенціал, значне коло клієнтів та займають високу позицію на лізинговому ринку. Прикладом такого роду структур в Україні є: лізингова компанія «Аваль-лізинг», лізингова компанія «Укрексімлізинг» та ін.

Виробничі підприємства найчастіше користуються послугами тих суб'єктів лізингу, які пропонують у лізинг рухоме майно: обладнання, прилади, транспортні засоби, сільськогосподарську техніку тощо. Вигідність лізингу для виробничих підприємницьких структур є очевидною, оскільки такі підприємства часто мають обмежені фінансові ресурси і лізинг розширює їх можливості у доступі до дорогої, складної, а інколи, й унікальної техніки. Лізингові компанії як елемент ринкової інфраструктури посилюватимуть свій вплив на бізнес.

Торгово - промислова палата є «недержавною неприбутковою самоврядною організацією, котра об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання». Саме так визначено сутність торгово-промислових палат Законом України «Про торгово-промислові палати в Україні» [10].

Торгово-промислова палата по своїй суті є формою об'єднання підприємств, спрямованої на представлення, захист та лобювання їх інтересів. Формуються торгово-промислові палати за галузевим, територіальним або загальнонаціональним принципом.

В Україні існує єдина Торгово-промислова палата України, якій підпорядковані територіальні (в областях та Автономній Республіці Крим) торгово-промислові палати.

Більшість виробничих підприємств, особливо великих, є учасниками регіональних торгово-промислових палат, окремі з них беруть досить активну участь у їх діяльності, користуючись можливостями для розширення своїх виробничих та комерційних зв'язків як з вітчизняними, так і

зарубіжними виробниками та фірмами. Тому цей елемент ринкової інфраструктури на сьогодні не втрачає, а навпаки, посилює свою роль в забезпеченні ефективної роботи вітчизняних виробників.

Ярмаркова торгівля є короткочасною і періодично повторюваною реалізацією товарів з наступним здійсненням актів купівлі-продажу після огляду і підбору зразків продукції виробничо-технічного призначення і товарів широкого використання.

Принципи ярмаркової торгівлі лежать в основі організації побудови і функціональної діяльності виставок-продажів, виставок-салонів, тому далі основи організації ярмарків і виставок як суб'єктів організаційно-технічної ринкової інфраструктури слід розглядати в тісному взаємозв'язку.

Ярмаркова торгівля в Україні як організаційна форма встановлення комерційних зв'язків є широко розповсюдженою. Така форма торгівлі має глибоке історичне минуле.

Характерними ознаками ярмаркової торгівлі є:

- гуртова реалізація товарів за представленими зразками;
- періодичність торгів;
- попереднє встановлення часу і місця проведення продажів;
- одночасна і масова участь продавців і покупців.

Основна мета ярмаркових торгів - гуртовий продаж товарів, налагодження прямих ділових контактів між продавцями і покупцями. Предметом діяльності ярмарку є надання комплексу послуг учасникам по укладанню торговельних угод, впорядкування процесу гуртової торгівлі, аналізу і підготовки кон'юнктурної інформації, організації реклами.

На відміну від ярмарок, виставки-продажі, як правило, систематизуються за науковими тематиками і напрямками. Щорічно в Україні проводить чимало тематичних виставок: сільськогосподарської продукції, меблів, будівельних матеріалів, текстилю та цілого ряду інших.

Мета виставки-продажу - демонстрація, показ і презентація з наступною реалізацією нових видів продукції, товарів, підготовка новітньої інформації і створення умов для налагодження ділових контактів з потенційними покупцями.

Виставковий продаж є доцільною формою апробації ринку нових товарів, реалізація яких тільки розпочинається, тобто вони знаходяться на початковій стадії свого життєвого циклу, вони ще не виготовлені масовими партіями через непевність виробників щодо попиту на них.

Предметом діяльності виставок-продажів є надання послуг по ознайомленню з новими видами продукції і укладанню торговельних угод щодо них, а також надання комерційної і науково-технічної інформації із залученням провідних вчених і спеціалістів.

Очевидно, що виробничі підприємства зацікавлені у розвитку та урізноманітненні послуг, які надаються організаторами ярмарково-виставкової діяльності. Це позитивно впливає на поінформованість зацікавлених осіб, підприємницьких структур про діяльність підприємства та його продукцію, а часто є засобом маркетингових комунікацій, оскільки виконує функцію реклами і просування продукції на ринку. Кожне підприємство, «яке себе поважає», хоча б раз на рік бере участь у таких заходах або на регіональному, або на загальнонаціональному рівнях.

Гуртова торгівля як елемент ринкової інфраструктури є діяльністю з продажу товарів гуртом тим, хто купує їх для перепродажу або виробничого використання.

Гуртові торговельні підприємці допомагають виробникам ефективно доставляти товари роздрібним торговельним підприємствам і промисловим споживачам, виконуючи функції збуту, стимулювання, закупівель, формування товарного асортименту, складування, транспортування, фінансування та ін.

Роздрібна торгівля - діяльність з продажу товарів чи послуг безпосередньо кінцевим споживачам для їх особистого споживання. Виробничі підприємства рідко користуються послугами закладів роздрібною торгівлі (за винятком фірмової торгівлі через власну торговельну мережу), оскільки в більшості випадків вони реалізують свою продукцію ринковим посередникам (дистриб'юторам, гуртовням та ін.).

Для відстоювання інтересів виробничих підприємств перед державними та муніципальними органами влади утворюються об'єднання підприємств. Головними видами таких об'єднань є спілки підприємств, підприємців та орендарів, асоціації підприємств-виробників. Найбільшого розповсюдження набула остання форма об'єднання підприємств.

Асоціація - договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, які об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації.

Значення асоціацій для розвитку бізнесу, в тому числі виробничого, в сьогоднішніх умовах господарювання важко переоцінити. Дуже часто саме згуртована діяльність підприємств і підприємців дозволяє реально відстояти свої інтереси (наприклад, «Податковий майдан», протести Асоціації хлібопекарів проти підвищення цін на борошно, протести Асоціації таксистів в різних містах України у зв'язку із змінами в законодавстві, подорожчанням пального та ін.).

Елементами організаційно-технічної інфраструктури ринку є державні органи зі спеціальними функціями: податкова інспекція, служби контролю за цінами, дотриманням стандартів, дотриманням будівельних норм тощо, а також судова система, органи контролю за дотриманням законодавства (прокуратура) та ін. Кожна з них виконує свої специфічні фіскальні, регуляторні, контролюючі та інші функції і виробничі підприємства зазнають їх впливу відповідно до виду і масштабів своєї діяльності.

Ми охарактеризували лише найбільш «впливові» на розвиток виробничих підприємств елементи організаційно-технічної ринкової інфраструктури. Такими елементами є товарні біржі, торгово-промислові палати, лізингові компанії, гуртові посередники, асоціації виробників, а також державні органи.

Вплив інших елементів організаційно-технічної інфраструктури ринку на виробничі підприємства є значно слабшим.

Висновки з даного дослідження. Ринкова інфраструктура суттєво впливає на функціонування економічної системи, оскільки її продуктом є посередницькі послуги підприємствам і підприємцям, установам і організаціям споживачам тощо. В процесі надання цих послуг суб'єкти ринкової інфраструктури виконують різноманітні функції, тому доречним є їх поділ на інформаційно-аналітичну, фінансово-кредитну та організаційно-технічну інфраструктуру. Елементи кожної із цих груп по-різному впливають на діяльність виробничих підприємств: одні з них безпосередньо визначають механізм доведення продукції підприємств до споживачів, її ціноутворення, впливають на перерозподіл грошових коштів та ін., а інші для більшості виробничих підприємств є «нецікавими» на даному етапі їх розвитку. Тому дослідження шляхів активізації елементів ринкової інфраструктури та механізму їх взаємодії з підприємствами-виробниками можуть бути основою для подальших наукових пошуків.

Література

1. Бабак Ю.Н. Повышение роли лизинга в техническом обеспечении сельскохозяйственных предприятий / Ю.Н. Бабак // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганск : Елтон-2. – 2008. – № 85. – С. 179-186.
2. Вовчак О.Д. Страхування : навч. посіб. / О.Д.Вовчак. – Л. : Новий Світ-2000, 2004. – 480 с.
3. Гриценко А. Ринкова інфраструктура: суть, функції, будова / А.Гриценко, В.Соболев // Економіка України. – 1998. – №4. – С.35-44.
4. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T312500.html
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
6. Закон України «Про Національний банк України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
7. Закон України «Про цінні папери і фондову біржу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ru/about-rating/106/9326/>
8. Закон України «Про кредитні спілки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>
9. Закон України «Про товарну біржу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>
10. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/671>
11. Інфраструктура товарного ринку : Навч. посіб. / За ред. д-ра екон. наук, проф. І. В. Сороки – К. : НМЦВО МВОІН України, НВФ «Студцентр», 2002. – 608 с.
12. Клапків М. С. Витоки національного страхового ринку України : монографія / М.С.Клапків, Ю.М.Клапків. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 275 с.
13. Лондар С.Л. Фінанси : навч. посіб. / С.Л.Лондар, О.В.Тимошенко. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 384 с.
14. Онищук Я. Фінансове забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу / Я.Онищук // Фінанси України. – 2003. – № 7. – С. 51-59.
15. Осипова Л. В. Основы коммерческой деятельности : учеб. для вузов. - 2-е изд., перераб. и доп. / Л.В.Осипова, И.М.Синяева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 623 с.
16. Пересада А.А. Інвестиційне кредитування : навч. посіб. / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2002. – 271с.
17. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк. – К. : КНЕУ, 2007. – 546 с.
18. Рекуненко І.І. Інфраструктура ринку: елементи та значення в ринковій економіці [Електронний ресурс] / І.І. Рекуненко. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Efp/